

Predkladaná habilitačná práca má formu vedeckej monografie, tematicky sa zameriavajúca na oblasť rizikového správania v špecifickom vývinovom období, ktorým je dospievanie. Práca sa obsahovo dá zaradiť na pomedzie poradenskej a školskej psychológie a psychológie zdravia. Dá sa síce polemizovať s autorovým radikálnym prirovnaním rizikového správania k „bombe, ktoré už vybuchla a my už len čakáme aké dôsledky pre nás bude mať“ (s. 8), nemožno však uprieť to, že ide o aktuálnu tému s výrazným presahom do spoločenskej a zdravotnej situácie žiakov a dospievajúcich osôb vo všeobecnosti. Význam práce vidím najmä v upriamení pozornosti na spoločensky závažnú tému a poskytnutie psychologických poznatkov, ktoré stoja v pozadí rizikového správania, a možnosti ich redukcie.

Autor v úvode práce definuje pojem rizikové správanie a vymedzuje ho voči iným súvisiacim pojmom. Zasadzuje rizikové správanie do vývinového kontextu s dôrazom na obdobie dospievania, pričom hlavnú príčinu vidí v problémoch vo vzťahu k sebe a v sebaregulácii, spôsobených nedostatkami v rodinnej výchove. Autor prejavuje svoju kompetenciu pracovať s vedeckými poznatkami a využívať ich na argumentáciu v prospech ním uprednostňovanej teórie. Dovolím si však polemický komentár, k autorovmu presvedčeniu, že „rizikové či problémové správanie dospievajúcich je zásadným vývinovým zlyhaním, ktoré súvisí s nedostatočne rozvinutými vôľovými vlastnosťami“ (s. 19). Aj keď možno akceptovať jeho čiastočnú platnosť, som presvedčený, že v mnohých prípadoch rizikového správania nedochádza k úpadku vôle, naopak, dospievajúci človek hľadá obsah, kde môže svoju orientáciu na cieľ a vôľové vlastnosti uplatniť (napr. účasť v delikventných skupinách). Podobnú tendenciu autora hľadať jednu vysvetľujúcu teóriu či zdroj vidieť aj pri opise závislého správania, keď autor napriek snahe nezjednodušovať etiológiu závislosti obhajuje ako jediný zdroj chýbajúci naplňujúci vzťah rodič-dieťa. Znova sa dá pripustiť, že tento element je prítomný v mnohom závislom správaní, ale jeho zdôrazňovaním ako jediného prvku sa autor dopúšťa chyby prílišného zjednodušovania. Ignoruje komplexnosť javu a uprednostňuje redukujúci prístup.

Psychologicky najvýznamnejšia sa mi zdá kapitola 3, kde autor predkladá motivačné teórie v pozadí rizikového správania dospievajúcich. Autor preukazuje, že vie vedecké

poznatky primerane štrukturovať, zhodnocovať a navzájom komparovať, napr. cez hypotetickú kazuistiku mentálnej anorektičky, ktorá je dobrým spôsobom, ako prezentovať a vysvetliť podstatné prvky jednotlivých teórií. Autor tu preukázal nielen vedecké, ale čiastočne aj pedagogické zručnosti.

Prehľad relevantných organizácií a výskumných aktivít či projektov môže byť nápomocný tým, čitateľom, ktorí sa potrebujú oboznámiť s doterajšími spoločenskými a výskumnými aktivitami v danej oblasti. Očakával by som však podrobnejšie uvádzanie lokálnych výsledkov najmä v prípade veľkých medzinárodných projektov ako je HBCS, kde autor vynecháva informácie o lokálnej skupine výskumníkov zaoberajúcich sa touto problematikou ako aj citácie štúdií referujúcich o lokálnych výsledkoch (košická skupina výskumníkov na LF UPJŠ).

Poslednú, šiestu kapitolu venuje autor výsledky vlastného výskumu, ktorý uskutočnil na výskumnom súbore žiakov základných škôl a osemročných gymnázií (N=1829), pričom zámerom výskumu bolo identifikovať výskyt rizikového správania a jeho súvis s vybranými psychologickými premennými (sebahodnotenie, osobnosť atd.). Na zrealizovanom výskume je potrebné oceniť najmä autorovu snahu o zozbieranie reprezentatívnych výsledkov, čo umožňuje brať získané výsledky za dostatočne robustné a priekazné, pričom môžu byť dobrým podkladom pre úvahy o stratégiách redukovania rizikového správania. Chýba mi však jasnejšie vymedzenie cieľov výskumu, ktoré by jasnejšie definovalo, aké má autor zámery a umožňovalo by to lepšie zhodnotiť, či sa autorovi podarilo ciele naplniť. Tiež nie je podrobnejšie opísané, aké dôvody viedli autora k výberu metód, chýba zhodnotenie ich psychometrických vlastností (niektoré použité metódy sú pomerne staré), okrem Cronbachovej alfy sa neuvádzajú žiadne iné údaje. Analýzy údajov sú založené na rozdelení respondentov na tri skupiny, s nízkym, stredným a vysokým rizikovým správaním. Aj keď chápem logiku tohto postupu, ide o pomerne redukcionistický postup a je diskutabilné, koľko údajov sa v tejto redukcii stratilo. Výsledky prinášajú cenné poznatky k rôznym aspektom rizikového správania, z ktorých niektoré sú v súlade s predpokladmi a predchádzajúcimi výskumami (napr. vek, pohlavie), niektoré prinášajú zaujímavé informácie v skúmanej oblasti, napr. súvis vybraných osobnostných charakteristík s rizikovým správaním. Bohužiaľ, ako príliš neprehľadné vidím zaradenie veľkého počtu tabuliek prezentujúcich vzťah jednotlivých prejavov rizikového správania k veku. Tieto informácie sú príliš rozdrobené, a neprinášajú okrem čiastkových deskriptívnych údajov nič významné pre spomínanú problematiku. Len podotýkam, že dáta mali potenciál komplexnejšieho spracovania

a prezentácie než v desiatkach čiastkových tabuliek, napr. vo vytvorení súvisiacich trsov rizikového správania, či v nejakom teoreticky opodstatnenom štruktúrnom modeli a pod.

K štatistickému spracovaniu mám poznámku aj k ANOVA. Autor neuvádza žiadne miery efektu (napr. eta-squared), teda nie je úplne jasné, aký silný efekt má príslušnosť ku skupine podľa miery rizikového správania na merané premenné. Vysoká štatistická signifikancia je dôsledkom veľkého počtu respondentov vo výskumnom súbore, a ani z uvádzaných grafov sa to nedá jednoznačne identifikovať, keďže nie sú štandardizované merané škály. Dost' mi tiež chýba prepojenie výsledkov s teoretickými poznatkami uvádzanými v predchádzajúcej časti, bol by jasnejší ich prínos pre teóriu aj prax.

Po formálnej stránke nemám k práci vážnejšie výhrady, s výnimkou občasných chýbajúcich citácií v zozname literatúry (napr. Čerešník, 2013) a citovania internetových zdrojov, keď autor cituje webstránky len ako internetovú adresu, bez názvu dokumentov, prípadne bez autorov, ak sú známi.

Otázky k obhajobe:

- 1) Mohol by autor podrobnejšie vysvetliť význam vlastných výsledkov (kap. 6) pre psychologické poznanie rizikového správania v kontexte ním opísaných motivačných teórií (kap.3)?
- 2) Mohol by autor podrobnejšie vysvetliť v čom konkrétne bola modifikácia slovenskej verzie dotazníka VRSA? Mimochodom, práve odkaz na túto modifikáciu (Čerešník 2013) v zozname literatúry chýba.

Záver

Predkladaná habilitačná práca podľa môjho názoru spĺňa kritériá kladené na habilitačné práce. Napriek mojím uvedeným kritickým komentárom som presvedčený, že predstavuje prínos k poznaniu v danom odbore. Na základe predloženej habilitačnej práce preto navrhujem, aby bol PhDr. Michalovi Čerešníkovi, PhD., udelený titul docent v odbore 3.1.11 Pedagogická, poradenská a školská psychológia.

V Trnave 26.2.2018

Prof. Mgr. Peter Halama, PhD.